

Iran Library

General Editor : E. Yarshater

No. 62

IRAN
Under the Early Achaemenids

(6th century B. C.)

by

M. A. Dandamayev

translated from Russian into Persian

by

Rouhi Arbab

B.T.N.K.

Tehran, 1973

بفرمان
محمد رضا شاه پهلوی آریامهر

بنگاه ترجمه و نشر کتاب در سال ۱۳۳۳ تأسیس یافت

و این اثر چهارصد و پانزدهمین نشریه آن است

انتشارات
بنگاه ترجمه و نشر کتاب
۴۱۵

مجموعه زین شناسی

۶۲

بنگاه ترجمه و نشر کتاب

مجموعه ایران شناسی
زیر نظر: احسان یارشاطر

ایران

در دوران نخستین پادشاهان هخامنشی

(قرن ششم قبل از میلاد)

تالیف

م. آ. داندامایف

ترجمه

روحی ارباب

نگاه ترجمه‌ای و نشر کتاب

تهران ۱۳۵۲

منظور از انتشار مجموعه ایران شناسی این است که آثار برگزیده‌ای که به زبانی غیر از زبان فارسی درباره ایران و ایرانیان نوشته شده در دسترس فارسی زبانان قرار گیرد.

این مجموعه گذشته از آثار خاورشناسان معاصر، شامل سفرنامه‌های سیاحانی که اثری سودمند درباره ایران بجا گذاشته‌اند و همچنین آثار مورخان و نویسندگانی که گوشه‌ای از احوال مردم این کشور را باز نموده‌اند، خواهد بود.

امید می‌رود که انتشار این گونه کتابها استفاده از تحقیقات ایران شناسان و دانشمندان خارجی را آسان تر کند و موجب توسعه آشنائی با تاریخ و تمدن و فرهنگ و هنر و ادبیات ایران و سرگذشت بزرگان آن گردد.
ا. ی.

فهرست مندرجات

صفحه	موضوع
۸	یادداشت مترجم
۹	دیباچه
	بخش اول
۱۵	کیفیت کتیبه بیستون به عنوان یک منبع تاریخی
۱۵	فصل اول - تاریخ تحقیقات مربوط به کتیبه بیستون
۴۷	فصل دوم - خط میخی فارسی باستان
۷۹	فصل سوم - تاریخ کتیبه بیستون
۱۱۴	فصل چهارم - سبک کتیبه بیستون
	بخش دو
۱۳۳	مبارزه اجتماعی و سیاسی در امپراطوری ایران (سالهای ۵۲۴ - ۵۲۱ قبل از میلاد)
۱۳۳	فصل اول - تشکیل دولت جهانی ایران
	فصل دوم - اغتشاش «بردیا» (گائوماتا - گئوماتا) و شورشهای مربوط به سالهای
۱۵۹	۵۲۲ - ۵۲۱ قبل از میلاد
۳۰۵	فصل سوم - مبارزه مذهبی در ایران در سالهای ۵۲۲ - ۵۲۱ قبل از میلاد
	ملحقات :
۳۴۲	کتیبه بیستون
۳۵۷	فهرست تاریخی در مورد تاریخ ایران در دوران نخستین پادشاهان هخامنشی
۳۵۹	فهرست علائم اختصاری
۳۶۳	فهرست اعلام

یادداشت مترجم

کتابی که از نظر خوانندگان تحت عنوان «ایران در دوران نخستین پادشاهان هخامنشی» میگذرد بقلم م. آ. داندامایف^۱ تألیف شده و تحت نظر «سترووه»^۲ سردبیر مسؤول عضو فرهنگستان شوروی که یکی از باستان شناسان معروف است بچاپ رسیده و گروهی از استادان ویرا در تهیه و تدوین این کتاب یاری و همراهی نموده‌اند.

بطوریکه معلوم میشود مؤلف مزبور در محضر استادانی نظیر «و. و. سترووه» عضو فرهنگستان شوروی و «و. ای. آبایف»^۳ و «م. ن. بوتوینیک»^۴ و عده‌ای دیگر تلمذ کرده است. استادان مذکور از خاورشناسان بنام شوروی هستند و ازینرو نظریاتشان در تدوین کتاب حاضر بسیار ارزنده و جالب توجه است.

امیدواریم ترجمه این کتاب مورد توجه قرارگیرد.

روحي ارباب

Botvinnik - ۴

Abayev - ۳

Strouvé - ۲

Dandamayev - ۱

دیباچه

تاکنون در ادبیات روسیه اثر کامل و جامعی که از جمیع جهات کتیبه‌های بیستون را مورد مطالعه و تحقیق قرار داده باشد و حوادث و وقایع آن زمان را که مربوط به سالهای ۵۲۳ - ۵۲۲ قبل از میلاد است روشن سازد انتشار نیافته است. تحقیقات دانشمند اطریشی «کونینگ^۱» در بیست سال قبل در باره کتیبه‌های بیستون از لحاظ سبک و اسلوب مغایر با اصول تاریخ نویسی مغرب‌زمین در عصر کنونی است و نقائصی را در بردارد و اثر وی از لحاظ متکی بودن بر مواد و اسناد حقیقی نیز اعتبارچندانی ندارد. پس از انتشار این اثر در شوروی و خارج از آن کشور مقالات تحقیقی زیادی در باره کتیبه‌های بیستون انتشار یافت. ناگفته نماند که حتی در آثار و تألیفات غیر روسی نیز اثری جامع که حاوی تجزیه و تحلیل این کتیبه و مبتنی بر کشفیات و تحقیقات جدیدی باشد، دیده نمی‌شود. در سی سال اخیر هزاران لوحه به زبان عیلامی در تخت جمشید بدست آمده، نوشته‌هایی از دوران هخامنشیان به زبان آرامی کشف گردیده و خلاصه آثار باستانی زیادی پیدا شده است. در خلال این مدت زبان فارسی باستان از میان زبانهای باستانی شرق، بنحو رضایت بخشی مورد مطالعه و تحقیق قرار گرفته و موفقیت‌های محسوسی نیز در زمینه مطالعه و تحقیق زبان عیلامی که کمتر بررسی شده، حاصل گردیده است.

بر اساس مطالب مندرج در فوق و هم چنین رسیدگی مجدد به متن کتیبه بیستون در سال ۱۹۴۸ توفیقی برای ما حاصل میشود که خصوصیات زندگانی ایران باستان را به نحو جدیدتری مورد مطالعه و تحقیق قرار دهیم .

فصل اول قسمت اول این کتاب کاملاً به شرح و بیان تاریخی تخصیص داده شده و به آثاری اشاره گردیده که تحقیقات علمی مربوط به کتیبه بیستون را تسهیل مینماید ، و در سایر فصول این قسمت در باره مسائل اساسی تر و مهمتری که مربوط به سبک و تاریخ گذاری و اهمیت کتیبه بیستون است ، بحث شده است .
قسمت دوم این کتاب مربوط به مسائل اجتماعی و سیاسی و مذهبی سالهای ۵۲۳ - ۵۲۲ قبل از میلاد است و در واقع در این قسمت یکی از مسائل جالب توجه دوران تاریخ ایران باستان مورد دقت و مطالعه قرار گرفته و متضمن اقدامات و عملیات ملل تحت سلطه و حکومت هخامنشیان است ، یعنی مللی که در سرزمین پهناوری از مصر تا ایالات سکاییان (سرزمین سکاها) در آسیای میانه سکونت داشته اند . این دوره همزمان با شورش ها و اغتشاشاتی است که در دوران داریوش اول روی داده و متکی بر شورش قبلی گائوماتا (گئوماتا) و تحولاتی است که در زمان او اتفاق افتاده . در باره این حوادث نه تنها کتیبه بیستون شواهدی ذکر می کند ، بلکه مورخان و مؤلفان باستانی نیز در آثار خود مطالبی را متذکر شده اند .

اسناد و مدارك اداری و اقتصادی عیلام و اسناد بازرگانی و معاملاتی بابل و نوشته های آرامی و اخبار و اطلاعات تاریخی مصر و دجله و فرات و یهود و کتیبه شاهان هخامنشی و کتب انبیای بنی اسرائیل مانند « حزقیال » و « نحمیا » ، « دانیال » ، و « عزرا » و هم چنین آثار و تألیفات « اشیل ^۱ » (اسخیلوس) ، « هرودوت ^۲ » ، « فوکیدید ^۳ » (توکیدیدس) ، « کتزی ^۴ » (کتزیاس) ، « گزنفن » ، « افلاطون » ، « ارسطو » و « پومپی تروگ ^۵ » (تروگ پومپه) ، « دیودور ^۶ » اهل سیسیل ، « استرابن ^۷ » ،

۱ - Eshil - ۲ Herodot - ۳ Fokidid - ۴ Ctésias - ۵ Pompey Trogi - ۶

۶ - Diodore - ۷ Strabon

«آریان» ، «کورسیوس روف» (کنت کورس) و رمان تاریخی اسفیر، مطالب زیادی در باره زندگانی اجتماعی و سیاسی امپراطوری هخامنشیان در اختیار ما قرار می دهد. منابع و مآخذی که بدانها اشاره شد به ما اجازه می دهد تا بتوانیم در مقابل خود تصویر زنده ای از وضع سلطه و حکومت اشراف در نقاط مختلفه این امپراطوری و هم چنین طرز تکامل تدریجی مؤسسات و ادارات ایران را مجسم سازیم و بدینوسیله حتی زندگانی روزانه بیشتر ملل امپراطوری ایران را از نظر بگذرانیم .

این منابع از لحاظ صورت بایکدیگر متفاوت است و زبان آنها نیز بایکدیگر فرق دارد. مآخذ مذکور عبارتست از: فرامین پادشاهان ایران که در کتاب تورات و آثار مؤلفان یونان باستان محفوظ مانده و هم چنین کتیبه های تخت جمشید و شهر یونانی بنام «مگنزی» واقع در آسیای صغیر و آرشیو (بایگانی) معابد و حجره های بازرگانی در بابل و آرشیو خانوادگی مزدوران هخامنشی از «الفانتین» (فیلیه) و آرشیو پادشاهان از تخت جمشید و آرشیو زرادخانه مصر و نامه های ساتراپ مصر بنام «آرشام» خطاب به مباشر املاکش و تألیفات ادبی که بوسیله معاصرین وقایع و حوادث ۵۲۳ - ۵۲۱ قبل از میلاد تهیه گردیده است .

موضوع این منابع نیز مختلف و عبارت است از: نامه های خطاب به ساتراپها متضمن شکایات مردم ، فرامین حقوقی ، فرامین مربوط به آزادی برده ها ، اسناد اداری ، مکاتبات رسمی مأمورین و مقامات عالیرتبه ایرانی ، مکاتبات جنگجویان مهاجر الفانتین به نامهای «هرمپول» ، «فیو» ، «اسوان» ، بایکدیگر و با حکام شهرستان یهودا، صورت مجلس های مربوط به هبه و هدایا ، قبوض مربوط به دیون ، قراردادهای مربوط به فروش اموال ، گزارشهای کارکنان و مسئولین معابد ، عقدنامه ها ، دستورهای مربوط به طرز اداره املاک و جمع آوری خراج و مالیات و طریق معامله و سلوک با بردگان ، اطلاعات و اخبار مربوط به مجازاتها و فرار و مرگ بردگان ،

فرامین پادشاهان و اوامر و دستورهای ساتراپها و قبوض مربوط به پرداخت خراج و فهرست‌های مربوط به خدمات نظامی، کتیبه‌های تاریخی و کتب مذهبی و ادبیاتی که جنبهٔ روایت و داستان دارد.

این اسناد و مدارک به زبانهای فارسی باستان و اوستا و عیلامی و اکدی و آرامی و عبری و مصری و فینیقی و یونانی باستان و لاتینی، تنظیم گردیده است. بنابراین به کمک این اسناد میتوان وقایع و حوادث تاریخی و تاریخ اقتصادی و اجتماعی و زندگانی روزانه و طرز زندگی و عادات و رسوم را از راه مقایسه و تطبیق سنن و آداب ملل و نمایندگان طبقات مختلفهٔ اجتماع مورد مطالعه و تحقیق قرار داد.

علاوه بر آن کاخ پادشاهان هخامنشی و منازل مسکونی که صنعتگران عادی و معمولی در آن میزیستند و همچنین آثار هنری و لوازم و ابزار کار مردم آن دوره در دسترس ما قرار گرفته است. مطالعه و تحقیق دقیق این منابع و مآخذ بما اجازه می‌دهد که از روی اطمینان کامل نسبت به بسیاری از سؤالات تاریخی مربوط به امپراطوری هخامنشیان در اواخر قرن ششم قبل از میلاد جواب بدهیم. متأسفانه باید اقرار کرد که بسیاری از اسناد مالی به نحو شایسته و کافی مطالعه نشده و ازینرو به نحو مطلوب نمی‌توان به کیفیت بسیاری از جریانات و حوادث آن زمان آگاه گردید.

کتاب حاضر کوششی است برای روشن ساختن نهضت‌های اجتماعی و وقایعی که در سالهای ۲ قرن ششم قبل از میلاد در قلمرو امپراطوری عظیم هخامنشیان، روی داده است. در این اثر به یکرشته از نهضت‌ها و حوادثی که در آثار پیشینیان بدانها اشاره نشده و در باره آنها مطالعات عمیقی صورت پذیرفته اشاره خواهد شد.

مؤلف تشکرات عمیق خود را نسبت به استادان خویش آکاد میسین «و. و. سترووه»^۱، «و. ای. آبایف»^۲، «م. ن. بوتوین نیک»^۳، «ای. ن. - وین نیکوف»^۴ و «گ. م. گلو سکینا»^۵، «آ. ای. دوواتور»^۶، «ای. م. دیا کونوف»^۷

I. N. Vinnikov (۴) M. N. Botvinnik (۳) A. I. Abayev (۲) V. V. Struvé (۱)

I. M. Diakonov (۷) A. I. Dovatur (۶) G. M. Glouskina (۵)

« ل . آ . لی پین^۱ » ، « آ . ن . پوپوف^۲ » و هم چنین کلیه دوستانی که در این اثر از دادن نظریات و انتقادات لازم و پرارزش خود دریغ نکرده‌اند، ابراز می‌دارد .
مخصوصاً از آقایان پرفسور « م . ن . بوگولیوف^۳ » ، « آ . ای . زایتسف^۴ » ،
« و . آ . لیوشیتس^۵ » ، « ای . م . ارانسکی^۶ » و « س . ن . سوکولوف^۷ » که در
تهیه و تدارک دست‌نویس این کتاب مساعدت بی‌شائبه‌ای مبذول داشته‌اند کمال
امتنان را دارم .

A. I. Zaitsef - ۴   M. N. Bogolubov - ۳   A. N. Popov - ۲   L. A. Lipin - ۱
S. N. Sokolov - ۷   I. M. Oransky - ۶   V. A. Livshitz - ۵